

ЯЦЕЧКО-
БЛАЖЕНКО
Тетяна,
РУДЯНИН
Іван

ЖІНКИ КНЯЗЯ ВІТОВТА ВЕЛИКОГО

м. Луцьк

Протягом січня-лютого 1429 року у Луцьку проходив з'їзд європейських монархів. Організував його Великий князь Литовський Вітовт. Він хотів домовитись з правителями сусідніх держав про коронування та підготувати розрив союзу із Польщею. Його найбільше підтримував король угорський, германський та чеський Сигізмунд Люксембурзький, який хотів послабити поляків і захопити частину їхніх володінь в Угорщині та Пруссії. І ще під час з'їзду збирались обговорити стосунки з турками, позиції католицької церкви і торгівлю. Підготовку розпочали за кілька місяців до події. Заготовляли сотні діжок вина і пива. Зігнали стада лосів, зубрів та диких кабанів. Домовлялись про постачання до замку небаченої раніше кількості яловичини та баранини. Звозили тисячі золотого і срібного столового приладдя.

Проте в нашому дослідженні, ставимо собі за мету дослідити не сам з'їзд в Луцьку, а особисте життя князя Вітовта, про яке є вкрай мало відомостей і усі вони викликають дискусії в істориків.

З біографії Вітовта знаємо, що народився він близько 1350 року. Точна дата його народження невідома. У нього було п'ятеро братів і троє сестер. Батьком Вітовта був Кейстут, князь Троцький і Городенський. Син Гедиміна від другого шлюбу. [3]

Існує дуже гарна легенда знайомства батьків Вітовта. Юний Кейстут зустрів на узбережжі Балтійського моря дівчину, чия краса засліпила князя. Бірута була вайделоткой (вайделоти були жерцями, які «бачать, відають та передають своє знання людям через слово»). Поклонялись вони язичницькій богині Праурмі. Бірута щев юності дала обітницю безшлюбності. Жерці не дали згоду на шлюб, тоді Кейстут викрав Біруту з святилища і відвіз її в Трокай. Кейстут був не молодий, коли зустрів Біруту. Сивий, з покритим зморшками лобом. За цей час він вже виховав дітей та поховав дружину. Вважається, що за непослух жерці прокляли закоханих. [7]

Сам князь Вітовт за різними джерелами був одружений два або три рази. Питання існування першої дружини досі викликає бурхливі дискусії в істориків та краєзнавців.

Яна Длугош писав про князя як про людину дуже схильну до любовних утіх. Навіть, про те, що при дворі у нього були наложниці. Він був худорлявої статури, вів активний спосіб життя і не вживав алкоголю [7].

Вітовт хрестився тричі: спочатку у хрестоносців за католицьким обрядом і став Віганд, потім, володіючи Брестом, перейшов в Православ'я, а під час одруження Ягайла повернувся в католики під ім'ям Олександр.

Перша дружина відома під іменем Марія Лукомська або княжна Лукомська. Вона була донькою одного з останніх Рюриковичів на Лукомській землі (з центром у місті Лукомль, це сучасна Вітебська область, Білорусь). Існує версія, що княжна навіть походила з династії Полоцьких князів. Третя версія пов'язує Марію із волинською гілкою Мономаховичів.

Невідомо, за яких обставин, і де познайомилися Вітовт і Марія. Напевно їх звели родичі. Бо тоді шлюби укладалися з ініціативи батьків, кожна зі сторін переслідувала свою вигоду. Встановлено, що перша дружина Вітовта, померла в 1382 році. Вважається від передродової гарячки. Як одна із версій, є те, що саме вона є матір'ю єдиної доньки Вітовта – Софії. В Луцьку Марія Лукомська скоріше всього ніколи не була...

*Князь Великий Вітовт,
зображення 1578 року.*

*Князь Великий Вітовт,
зображення XVIII ст.*

Друга дружина – Ганна Святославівна. Саме вона зіграла основну роль і в житті Вітовта. Чого вартує лише той факт, що навіть врятувала життя князю. Більшість тогочасних джерел все ж таки вважають, що матір'ю Софії є Ганна.

Хто ж була за походженням Ганна? Як пише «Хроніка Биховця» Ганна була сестрою Юрія Святославича, останнього незалежного правителя Смоленського князівства.

Батьком Ганни був князь Святослав Іванович. Довгий час версію про смоленському походження Анни ніхто не оскаржував, проте в 1933 році литовський історик Ігнас Йонінас спростував цю версію. Він вважав, що Ганна була сестра дворянина і воєначальника князя Вітовта Судимонта. Натомість Хроніка великих магістрів Тевтонського ордена, вважає, що Судимонт є швагром (нім. *swoger*) Вітовта.

За однією із версій у Ганни від Вітовта було двоє синів Іван та Юрій, проте вони загинули через змову рицарів тевтонців, які напевно їх отруїли. Чи була Ганна в Луцьку? Вважається, що Вітовт її сюди привіз із Гродно. Ганна була неординарною особистістю. В тринадцять років вона стала дружи-

Бірута. Гравюра XIX ст.

ною вдівця Вітовта. Весілля Ганни й Вітовта відбулася, ймовірно, близько 1370 року.

Про Вітовта тих часів писали: «Небайдужий до жіночої краси, швидко захоплювався, спалахував, закохувався і готовий був заради чергової пасії навіть кинути на кілька днів своє військо під час походу». [1]

Вважається, що Ганні Вітовт збув вірним. Дружина перебувала поруч з Вітовтом, жила його неспокійним життям, на рівних брала участь з ним в його політичній боротьбі, жертвувала своїм особистим «я» заради нього. Вона любила Вітовта так, як, напевно, не можна любити чоловіків. Вона робила більш помітними, більш яскравими позитивні риси Вітовта, перетворювала боягузтво в обережність, жорстокість в мужність, зраду в трагізм. «Він знайшов ангела-охоронця».

У 1398 році Ганна разом з Вітовтом брала участь в укладанні мирного договору з ливонськими лицарями. 1410 році була змушена деякий час разом з чоловіком ховатися в лісах біля від хрестоносців, які спробували вкотре вбити подружжя.

Князь Вітовт та дружинна Ганна.

Ганна померла у віці п'ятдесят три роки у 1418 році. Смерть була гіркою несподіванкою для князя, який звик до опіки, до того, що є поруч людина, здатна зрозуміти і розділити всі його труднощі і нещастя. Він гірко плакав на похоронах. І хоча і одружився потім на іншій, ніколи не рівняв нову дружину з Ганною.

Князь Вітовт заповів після смерті поховати його поруч з жінкою, яка присвятила йому все своє життя. Вони дійсно лежать поруч у кам'яних саркофагах в Вільнюському соборі святого Станіслава.

«Дружина має на нього великий вплив. Яка ж це жінка! Рідкість - і велика рідкість серед дочок Єви», - писав сановник граф Кібург.

З біографії Ганни знаємо, що вона спочатку була язичницею, а потім, у 1400 році прийняла християнську віру, відвідала могилу відомої самотниці Доротеї з Монтани, молилася в церквах святої Ганни в Бранденбурзі і святої Варвари в Ольденбурзі. Велику княгиню супроводжував тоді її шурина Сигізмунд Кейстутович і свита з 400 осіб.

Дружина Вітовта продовжувала підтримувати відносини з лицарями Тевтонського ордена, які часто посилали їй дорогі подарунки. Саме тому після її смерті 31 липня 1418 року в усіх церквах Пруссії в пам'ять про княгиню пройшла поминальна панахида.

Вважається, що церква Святої Ганни в Нижньому Віленському замку, побудована до 1390 року і була названа на честь великої княгині.

Третьою дружиною Вітовта була Уляна Гольшанська (1375-1448). У 1418 р. Вітовт втратив дружину Ганну, довго не горював і звернув увагу на княжну Уляну Іванівну Гольшанську. Яка була на тридцять п'ять років молодша. Уляна, до речі, була племінницею покійної Ганни, тобто дочкою її рідної сестри Агрипини та Івана Гольшанського.

Вперше Уляну, засмучений Вітовт, побачив на похоронах дружини і був вражений її зовнішньою подібністю з Ганною. Уляна була майже точною копією. Чи не це штовхнуло великого князя на безумство? Він вирішив неодмінно одружитися з племінницею. Уляна вже тоді була одружена на князеві Іванові Карачевському. Тому вона не могла відповісти взаємністю Вітовта, яким би привабливим не здавалося їй його пропозицію. Вітовт недовго роздуму-

вав. За однією із версій він послав своїх людей, щоб вони відібрали у Карачевського дружину. Князь не здавався. Захищаючи свою честь і сім'ю, він загинув у нерівному поєдинку із слугами Великого князя. Уляну урочисто доставили до палацу великого князя литовського. За іншою версією польських та німецьких хроністів князя Карачевського Вітовт звинуватив у зраді й стратив. Всього через місяць після вбивства чоловіка, Уляна вийшла заміж вдруге.

Вітовта і Уляну Гальшанскую вінчали 1 листопада 1418 року в кафедральному соборі в Городку. Але обряд відбувся із скандалом. Віленський єпископ відмовився проводити церемонію одруження з побоювання кровозмішення, адже Уляна була дочкою Агрипина - сестри Ганни і зажадав дозволу самого Папи Римського. [2]

Зрештою, дозвіл отримали і весілля зіграли, церемонію погодився провести вроцлавський єпископ.

Відчуваючи сильну пристрасть до себе Вітовта, Уляна підпорядковувала старого князя своїм примхам, сварила з підданими, постійно підкреслювала різницю у віці.

У 1428 р. Вітовт щедро обдарував Уляну. Їй дістався тоді Новгород Литовський, в Білорусі) разом із околицями. Молода дружина Уляна зіграла на честолюбстві Вітовта і той затіяв справу із Луцьким з'їздом. Уляна мріяла стати королевою, але так і не стала, бо Вітовта не коронували.

Вітовт помер в 1430 році. «Тіло князя Вітовта, для поклоніння народу, протягом восьми днів виставлено було в головному Троцькому замку, а потім з великою урочистістю перенесено у Вільно, де поховано поруч з княгинею Ганною, в склепі неіснуючої нині каплиці при католицькому кафедральному соборі. Місце вічного спочинку литовського богатиря відзначено знаком і зображенням на ньому Великого князя у вигляді вершника [4].

Третя дружина Уляна не надовго пережила Вітовта і померла в 1448 році.

Отож, як бачимо приватне життя князя Вітовта Великого було за вісімдесят років його життя багате і насичене на різні події та емоції. Проте досі існує багато «білих плям», які варто буде ще дослідити біографам та історикам.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Беспалов Р.А. Источники о поездке Витовта в область Новосильского и Рязанского княжеств в 1427 году // Верхнее Подонье: Археология. История. Вып. 3. Тула, 2008. С. 256–259.

2. Емельянов В. Путешествия Гилльбера де Ланноа в восточные земли Европы в 1413–14 и 1421 гг./ В. Емельянов // Университетские известия. No. 8. Киев: Киевский университет св. Владимира, 1873. – С. 1–46.

3. Петраускас Р. Правящий род и знать: к вопросу о предпосылках формирования Литовского государства // *Studia Slavica et Balcanica Petropolitana*. 2012. № 1 (11). С. 95–116.

4. Полехов С.В. Наследники Витовта. Династическая война в Великом княжестве Литовском в 30-е годы XV века. — М.: «Индрик», 2015. — 712 с.

5. Хроника Быховца // Полн. собр. русских летописей: в 35 т. / Под ред. Б.А. Рыбакова. — М.: Наука, 1975. — Т 32.

6. Nikodem J. Spory o koronację wielkiego księcia Litwy Witolda w latach 1429–1430. Cz. I. “Burza koronacyjna” w relacji Jana Długosza // *LSP*. T. 6. 1994. Poznań, 1995. S. 55–75.

7. Skomial J. Jan Długosz o Litwie i Litwinach // *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie — idee — prawo*. Białystok, 2003. S. 195–210.

